

4. Закон України „Про органи і служби у справах дітей” від 24.01.1995 № 20/95-ВР // Відомості Верховної Ради. – 2008. - N 41.

5. Концепція реформування кримінальної юстиції України / затв. Указом Президента України № 311/2008 від 8. 04.2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/7703.html>

6. Федеральный закон «Об основах системы ювенальной юстиции» / за ред: А.С.Автономов, д.ю.н., Н.Л.Хананашвили [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://detirossii.ru/12973.php>

7. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 № 2: Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність // Право України. – 2008. – № 16

8. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 16.04.2004 N 5: Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх // Право України. – 2009. – № 6.

9. В.Д.Бринцев. Законодавчі та організаційно-правові засади розбудови системи ювенальної юстиції в Україні. Збірник. Ювенальна юстиція України: проблеми створення. Законодавча база, коментарі. Судова практика. Харків.»Право»2004 р.;

10. У.Ковна. Ювенальна юстиція: історичний досвід. Вісник львівського університету **Серія** юридична, 2004 р. вип.40.

Науковий керівник – Крижанівський В. В., канд. юрид. наук, асистент кафедри правосуддя юридичного факультету КНУ імені Тараса Шевченка.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ У КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

*Ковальчук Наталія Романівна,
студентка 3-го курсу юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету*

Становлення і розвиток молодшої української держави нерозривно пов'язані з процесом створення нової законодавчої бази захисту прав і свобод людини. З моменту прийняття Конституції України у 1996 р. у нашій державі розпочалися величезні перетворення, що стосуються всіх сфер життєдіяльності людини. Однією із найважливіших сфер є взаємовідносини держави і громадянина, а саме забезпечення прав і свобод особистості. В українському суспільстві розпочинає формуватися демократична правосвідомість і система правовідносин, заснованих на ідеях поваги до людської гідності, визнання та захисту основних прав і свобод особистості, пріоритету загальнолюдських цінностей та ідеалів. Принцип презумпції невинуватості є одним із основних принципів нашої держави, правосуддя, який виступає як гарант права на свободу слова, на свободу переконань і вільне їх вираження.

Однією із основних вимог кримінально-процесуального законодавства є те, що жоден невинний не повинен бути покараний (ст. 2 КПК). Якщо є сумніви у вининенні конкретною особою злочину, то слідчий, прокурор, суд повинні керуватися правилом про тлумачення непереконливих сумнівів на користь обвинуваченого. Презумпція невинуватості являється не підсумком накопичених фактів і життєвого досвіду, а однією із основних вимог правосуддя. Сьогодні дане питання є досить

актуальним, що підтверджується численними звертаннями до неї провідних вчених-процесуалістів таких як: О. Губська, І. Фойницький, М. Чельцов, М. Строгович, М. Михеєнко, Л. Аліксеєва, В. Адаменко, В. Маляренко та ін.).

Найбільшим гарантом недоторканості та захищеності особи є Конституція – Основний Закон України. Визначальне положення презумпції невинуватості, закріплене в ч. 1 ст. 62 Конституції: «Особа вважається невинуватою, у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду». Основний принцип захисника, якого він має дотримуватись, беручи участь у справі, - презумпція невинуватості обвинуваченого. Захисник повинен керуватися принципами невинуватості підзахисного і зробити все для його реалізації у кримінальному процесі.

Головна мета принципу презумпції невинуватості полягає в тому, що завжди потрібно допускати невинуватість особи, відносно дій якої ведеться кримінальне судочинство. Якщо заперечувати існування презумпції невинуватості, то слід визнати презумпцію винуватості, за якою обвинувачуваний вважатиметься винуватим, поки його невинуватість не буде доведена законом. Але ж людина в такому випадку і фактично і юридично визнається винуватою[4,116]. Тому, це правило презумпції невинуватості є гарантом для всебічного, повного і об'єктивного розгляду обставин справи, вказує шлях діям слідчого.

Цікавою є думка Я. Мотовіловкера який вважає, що принцип презумпції невинуватості впливає з двох інших принципів: об'єктивної істини (ст. 22 КПК України) та принципу, що визначає виняткову компетенцію суду здійснювати правосуддя (ст. 15 КПК України). З принципу об'єктивної істини випливає: що не доведено, того не можна стверджувати; якщо недоведена винуватість обвинуваченого, не можна вважати його винуватим. Винуватість може бути встановлена лише вироком суду, що вступив у законну силу[5,145]. В цілому ж, обидва принципи кримінального процесу дають нам формулу презумпції невинуватості.

В ідеалі презумпція невинуватості виражає не особисту думку особи, яка провадить дізнання, слідчого, прокурора або судді, а досягнення істини у кримінальній справі[6, 120]. Але не завжди декларативне проголошення правового принципу, навіть на конституційному рівні, означає його реалізацію на практиці. Така доля спіткала і принцип презумпції невинуватості.

В Україні існує інститут запобіжних заходів, серед яких значне розповсюдження має захід у вигляді тримання під вартою. Відповідно до Закону України «Про попереднє ув'язнення» особи, щодо яких обраний запобіжний захід у вигляді взяття під варту, користуються правами, які надані громадянам України з певними обмеженнями, але в інших положеннях цього закону встановлені такі обмеження, які важко пояснити з точки зору дії принципу презумпції невинуватості. Наприклад, в слідчих ізоляторах України не завжди дотримуються санітарні та гігієнічні норми, а це суперечить презумпції невинуватості, адже такі особи повинні триматися в умовах максимально наближених до умов вільних людей, а умови тримання в місцях попереднього ув'язнення навіть більш неналежні, ніж ті, в яких знаходяться засудженні. Наступним незрозумілим обмеженням є можливість витратити грошові кошти на придбання продуктів харчування та предметів першої потреби. Сума, яку закон дозволяє витратити, дорівнює мінімальному розміру заробітної плати. Чому вільний громадянин не може витратити гроші у розмірах, які він визначає самостійно? До того ж, слідчі ізолятори не в змозі забезпечити нормальне харчування та матеріальне забезпечення осіб, які в них тримаються. Тому це положення також суперечить принципу презумпції невинуватості особи.

Ще одним незрозумілим обмеженням, яке не узгоджується з принципом є порядок листування підозрюваного та підсудного та їх право на звернення із заявами та листами до міжнародних організацій та державних органів України, а також їхнє право на отримання побачень. Названі права осіб, які тримаються під вартою, можуть бути реалізовані лише з письмового дозволу слідчого, особи або органу, в провадженні яких знаходиться справа. Така процедура реалізації вказаних прав взагалі є незрозумілою. Ці обмеження не можна пояснити тими цілями, які переслідують взяття під варту.

Однак, сьогодні залишається багато спірних питань, пов'язаних із визначенням змісту презумпції невинуватості, ефективністю застосування на різних стадіях процесу. Презумпції невинуватості покладає на слідчого також обов'язок зберігати таємницю слідства, не допускати невинуватого ускладнення досудового провадження, хибності в оцінці доказів тощо. Яскравим прикладом цього порушення була заява тележурналістам одного із представників слідчого корпусу, що розслідував кримінальну справу про отруєння В.А. Юценка, стосовно вини одного із парламентаріїв, який скоро понесе за це покарання. Неправильним у поведінці заявника було те, що сам факт отруєння ніким ще не був доведений, а він без рішення суду вже визначив винуватого. А як же презумпція невинуватості?

Згідно із презумпцією невинуватості, якщо особа є невинуватою, то поведіння з нею не повинне відрізнятися від поведіння з будь-якою вільною особою, а у нас можна сказати, що між підозрюваними, підсудними та засудженими ставиться знак «дорівнює». Важливим моментом є не лише те, що національне законодавство є суперечливим та таким, що не завжди відповідає міжнародним актам, а проблема полягає в тому, що у нас немає механізму реалізації та гарантування презумпції невинуватості.

Підсумовуючи викладене слід зазначити, що принцип презумпції невинуватості є фундаментальною гарантією кримінального процесу, яка охороняє особу від несправедливого покарання, тому порушені питання потребують удосконалення на законодавчому рівні й подальшого наукового розгляду, для забезпечення ефективного механізму правового регулювання всіх сторін суспільного життя.

Література:

1. Конституція України. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 96 с.
2. Кримінально-процесуальний Кодекс України.: Атіка, 2009. – 216 с.
3. Закон України «Про попереднє ув'язнення» // Відомості Верховної Ради України – 1993- №35.
4. Рогатюк І.В. Обвинувачення у кримінальному процесі України: Монографія.- К.: Атіка, 2006.- 160 с.
5. Губська О. Проблеми визначення вини у кримінальному процесі та принцип презумпції невинуватості // Підприємство, господарство і право. – 2008. – №3. – С. 144-146.
6. Гуліна С. Проблеми реалізації принципу презумпції невинуватості в кримінальному процесі // Підприємство, господарство і право. – 2005. – №1. – С. 119-122.

Науковий керівник – Рогатинська Н.З., доцент кафедри публічного права ЮФ ТНЕУ